

P. M.

„Kolonizacja niemiecka i na prawie niemieckim w średniowiecznych Czechach i na Morawach w świetle historiografii”, Dorota Leśniewska, Poznań-Marburg 2004 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 96/4, 664

2005

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Dorota Leśniewska, *Kolonizacja niemiecka i na prawie niemieckim w średniowiecznych Czechach i na Morawach w świetle historiografii*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Nauk Historycznych, Prace Komisji Historycznej, t. 61, we współpracy z Instytutem Herdera w Marburgu, Poznań–Marburg 2004, s. 231.

Jest to kolejna w ostatnich latach praca Wydawnictwa PTPN poświęcona kolonizacji średniowiecznej, już to przez pryzmat średniowiecznych źródeł, już to w historiografii. W przypadku ziem Korony Św. Wacława jest to temat o tyle ciekawy, że proces kolonizacji średniowiecznej doprowadził tam do powstania już w późnym średniowieczu państwa zamieszkanego przez dwa etnosy: słowiański (czesko–morawski) i niemiecki, co stało się zarzewiem wielu konfliktów narodowościowo–politycznych. Każda z tych grup posiadała swoje dziejopisarstwo, w którym obraz i ocena kolonizacji były swoistym odzwierciedleniem poglądów na temat współżycia obu nacji.

We wstępie omówiono dotychczasowe badania nad kolonizacją w historiografii, problemy terminologiczne oraz cele pracy. Na początku pierwszego rozdziału, poświęconego okresowi od czasu odrodzenia narodowego po schyłek XIX w., omówiono krótko poglądy dziejopisów średniowiecznych i nowożytnych na temat obecności Niemców na ziemiach czeskich. Wykazano, że unifikujące monarchię Habsburgów reformy terezańskie i józefińskie przyczyniły się do wzrostu patriotyzmu czeskiego i odrodzenia narodowego w końcu XVIII w. Następnie omówiono poglądy Františka Palackiego, który rozpatrywał sens dziejów Czech jako przeciwstawienie dwóch sił: czeskiej (słowiańskiej) i niemieckiej (germańskiej), polegających na wzajemnym przenikaniu, kontakcie i walce. Dalej zaprezentowano obraz kolonizacji zarysowany przez uczniów Palackiego, historiografię morawską, a także niemieckich liberalnych historyków, które miały być odpowiedzią na czeską (w sensie słowiańską) wizję dziejów.

Drugi rozdział, obejmujący okres do 1945 r., podzielony został na dwie części dotyczące poglądów historiografii sudetoniemieckiej oraz czeskiej. W pierwszej zostały uwypuklone zwłaszcza poglądy Bertolda Brelza, który dowodził, że na ziemiach czeskich przetrwały resztki ludności germańskiej aż do okresu kolonizacji, kiedy Germanie ponownie uzyskali przewagę. Wskazano też na poglądy praskich historyków prawa, historiografii prowincjonalnej, lokalnej oraz językoznawców. W drugiej części rozdziału zwrócono szczególną uwagę na znaczenie tzw. szkoły Jaroslava Golla, reprezentującej antypolityczny charakter historiografii. W pierwszej połowie XX w. powstały w historiografii czeskiej dwa obrazy kolonizacji: Josefa Šusty, uznającego przejście na gospodarkę towarowo–pieniężną za główny motor przemian, ocenianych poprzez stopień urbanizacji kraju oraz Vaclava Novotného, który wprowadził do obiegu termin: „kolonizacji zewnętrznej”, która miała objąć puste tereny nadgraniczne oraz „kolonizacji wewnętrznej”, z którą wiązał tzw. lgoty. Analizie poddano też publikacje dotyczące historii agrarnej, dziejów miast oraz prace popularne, na łamach których Tomáš Masaryk, realizując swą koncepcję odrodzonego w 1918 r. państwa, odrzucił starą tezę Palackiego o narodowym konflikcie czesko–niemieckim.

Ostatni rozdział poświęcony jest historiografii powojennej (od 1945 r. do aksamitnej rewolucji). W pierwszej części zaprezentowano ewolucję poglądów dawnych historyków sudetoniemieckich, od przekonania o ogromnym wpływie kolonizacji na ziemię czeską po teorię akulturacji Ferdinanda Seibta. W części drugiej zreferowano poszczególne okresy oraz kierunki badań czechosłowackich, których momentem zwrotnym miało być przyjęcie w 1954 r. myśli marksistowskiej, negującej przełomowe znaczenie kolonizacji w dziejach Czech, a także stopniowe od lat sześćdziesiątych XX w. odchodzenie od dogmatyzmu, kiedy też rozpoczęto interdyscyplinarne badania nad historią osadnictwa oraz zmianami zaszłyimi w XIII w. Na zakończenie omówiono drogę ewolucji poglądów Františka Grausa od historii marksistowskiej do społecznej.

Książkę kończy podsumowanie badań oraz wykaz skrótów, obszerna bibliografia (28 stron), indeks, a także polsko–niemiecki spis treści.

Praca Doroty Leśniewskiej wykazuje na przykładzie kolonizacji ziem czeskich, jak wielki wpływ na poglądy poszczególnych badaczy miały szkoły historyczne oraz przede wszystkim ich narodowość, a także sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza w czasach, w których żyli, wychowali się i pracowali.

P. M.